

16. Хекхаузен Х. Психология мотивации достижения / Х. Хекхаузен. – СПб.: Речь, 2001. – 193 с.

17. Цукерман Г. А. Психология саморазвития / Г. А. Цукерман. – Рига: ПЦ «Эксперимент», 2005. – 276 с.

Макаренко С.С. Формирование мотивации достижений в структуре мотивационной сферы личности учителя

В статье рассмотрены основные компоненты, функции и факторы, которые влияют на мотивацию достижений учителя. Согласно проведенных исследований предложен алгоритм внедрения полученных результатов в образовательный процесс.

Ключевые слова: *мотивация, мотивация достижений, компоненты мотивации, «мотивация достижения успеха», «мотивация избегания неудачи».*

Makarenko S. S. Achievement motivation formation in the structure of the motivational sphere of the teacher's personality

Basic components, functions and factors which influence motivation of teacher's achievements are reflected in the article. In accordance to the conducted researches the algorithm of introduction of the received results into the educational process is offered.

Key words: *motivation, motivation of achievements, components of motivation, «motivation of achieving success», «motivation of avoiding a failure».*

УДК 159.922

Л. М. Малинович

**УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ
У РОБОТІ НАВЧАЛЬНОГО ДОШКІЛЬНОГО
ЗАКЛАДУ ТА ШКОЛИ**

У статті пропонуються результати дослідження, яке спрямоване на виявлення можливостей підвищення рівня психологічної готовності дітей з порушенням слуху до навчання в освітніх закладах різного типу за умови забезпечення наступності в організації навчально-виховної роботи дошкільного закладу і школи. Автором застосовано результати власного дослідження, яке проводилося серед закладів компенсуючого і загальноосвітнього типу впродовж 2002–2012 рр. у м. Львові та інших областях України.

Ключові слова: *наступність, інтеграція, інклюзія, дактиль, мова жестів, готовність до навчання, освітні заклади різного типу (загальноосвітні, спеціальні (компенсуючого типу)).*

Постановка проблеми. Глобалізація усіх сфер суспільного життя, прискорений розвиток високотехнологічних галузей економіки, масштабні інноваційно-інтеграційні освітні процеси, постійно зростаючі запити суспільства щодо рівня підготовленості майбутнього покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві зумовлюють пошук нової освітньої парадигми, що найповніше віддзеркалювала б гуманістичні пріоритети освіти, котрі ґрунтуються на ідеях самоцінності та унікальності кожної особистості, необхідності розвитку її особливостей, корекції порушень розвитку з метою забезпечення найоптимальнішої адаптації до швидкозмінних, а почасти і не прогнозованих реалій майбутнього. Реформування освіти, яке відбувається нині в Україні, охоплює весь освітній простір. Утвердження демократичних процесів в Україні потребує докорінних змін у галузі загальної та спеціальної освіти. В Україні діє сформована система освіти для осіб із різноманітними порушеннями розвитку, що забезпечує реалізацію їхніх громадянських прав та стверджує теоретичні положення щодо можливостей розвитку цієї категорії людей. Проте існуюча система спеціальної освіти на сучасному етапі не повною мірою задовільняє рівність прав на освіту, не завжди відповідає їх запитам, особистим та суспільним потребам. Недостатня увага звертається на розгортання системи закладів ранньої діагностики і корекції порушень розвитку, їх дошкільного виховання, професійно-трудового навчання, що призводить до порушення цілісності та наступності системи освіти [1, с. 1–2]. У нашій країні всі дошкільники із порушенням слуху можуть бути охоплені освітніми закладами, зростає і модернізується мережа закладів різного типу, поліпшується підготовка дітей до засвоєння шкільних знань. Успіх у вирішенні цього завдання залежить від узгодженості роботи дошкільного навчального закладу та школи. В літературі можна знайти більше вказівок щодо потреби врахування в підготовчому класі тієї підготовки, яку здобули діти у дошкільному закладі, ніж про шляхи наближення роботи дошкільних закладів до роботи школи. Організація педагогічного процесу у школі має корекційну спрямованість, тому особлива увага приділяється початковій ланці освіти [4, с. 67], паралельно наголошуючи, що «у спеціальних школах діти не мають можливості скористатись правом вибору на освіту». Ще Л. С. Виготський говорив, що «...спеціальна школа створює для дитини замкнений світ, у якому все прилаштоване для дефекту [4, с. 23]». Особливого значення набуває ефективна підготовка дітей із порушенням слуху до навчання в школі різного типу. Оскільки мало питань приділено взаємозв'язку школи та дошкільного навчального закладу, організації питанню наступності в їх роботі, це і підказало актуальність нашого дослідження.

Стан дослідження. Питання наступності між дошкільним начальним закладом і школою недостатньо розкриті в сучасній віковій психології як загальній, так і спеціальній. Багато дослідників психологічно-педагогічного напрямку вивчали окремі аспекти наступності: А. Богуш, В. Галузяк, М. Вашуленко, В. Галузяк, В. Киричок, В. Кузь, Н. Лубенець Н. Мойсеюк М. Сметанський М. Фіцула.

Наукову розробку питання організації дошкільного виховання дітей із порушенням слуху як першочергової і повністю самостійної ланки в єдиній системі безперервної спеціальної освіти було розпочато у 60-і роки (Б. Д. Корсунська, Н. Г. Морозова, О. Г. Басова та інші). Науково-теоретичну базу питання про наступність між дошкільним і шкільним навчання глухих дітей пропонувала Л. П. Носкова [6, с. 18–20]. За теорією Т. П. Свиридок серед чинників, що зумовлюють психологічну неготовність дітей із сенсорними порушеннями до шкільного навчання, можна виокремити недоліки організації та проведення навчально-виховної та корекційної роботи з дітьми в умовах спеціальних дошкільних закладів, основною причиною якої є недостатнє забезпечення наступності у роботі дитячого навчального закладу та школи. Загалом проблему такої узгодженості в науці і на практиці розроблено недостатньо. Тому метою нашого дослідження стало вивчення питання впливу наступності у роботі садка і школи на формування готовності до навчання у школі.

Виклад основних положень. Забезпечення наступності і перспективності між дошкільною і початковою освітою – одне з найважливіших завдань колективів ДНЗ та ЗНЗ. Адже перехід дітей з дитячого садка у школу є важливим етапом їх життя, який пов'язаний не лише зі зміною середовища їх розвитку, а й з відповідними процесами самоусвідомлення, із зіткненням з новими проблемами, відкриттям у собі нових можливостей тощо. Реалізація принципу наступності між дошкільною та початковою шкільною освітою, з одного боку, спрямована на підготовку дітей до систематичного навчання у школі, а з іншого – на застосування у першому класі набутого у дитячому садку досвіду. Це передбачає організацію виховання, за якої кожна виховна справа є продовженням попередньої виховної роботи, «підносить вихованця на більш високий рівень розвитку, забезпечує перехід від простих до більш складних форм поведінки», – зазначали вчені-дослідники В. Галузяк і М. Сметанський [2]. Науковець Н. Мойсеюк розуміє принцип наступності і безперервності у вихованні як «проходження ряду етапів, протягом яких поступово ускладнюються й урізноманітнюються зміст та напрями розвитку тих утворень, які загалом складають цілісну систему характеристик особистості» [2].

Доповнюючи її, педагог М. Фіцула зазначає, що реалізація принципу наступності у вихованні звичок культурної поведінки передбачає розробку системи послідовних виховних заходів і виключає їх випадковий, епізодичний характер [2]. Науковці А. Богуш, М. Вашуленко, В. Галузьяк, В. Киричок, В. Кузь, Н. Мойсеюк відзначають, що наступність у роботі дошкільної і шкільної ланок освіти забезпечує цілісність та ефективність виховного процесу, є показником його послідовності й результативності [2. с. 73–74]. Учені-дослідники В. Галузьяк і М. Сметанський зазначають, що принцип наступності відображає закономірність, згідно з якою виховання здійснюється через цінності, потреби, які вже сформовані у структурі особистості дитини. Визначено внесок Н. Лубенець, яка питання теорії і практики дошкільного виховання тісно пов'язувала з проблемами початкового навчання, виступала за спільні зусилля вихователів і вчителів у навчанні і вихованні дітей. Науковець запропонувала основні напрями, за якими необхідно спрямовувати роботу із забезпечення єдності і наступності освітньо-виховної роботи в дитячому садку і школі: підтримка та зміцнення фізичного здоров'я дітей; встановлення доброзичливих взаємин між дитиною та вихователем, а згодом – з учителем; відповідна організація діяльності дітей, яка передбачає продовження школою розпочатого у дитячому садку, а саме: включення у шкільні програми малювання, ліплення, вирізування з паперу, музики, елементів ігрової діяльності та трудового навчання; зовнішній вигляд дитячого садка і школи мають відповідати естетичним нормам, адже дитина виховується не лише спеціальними прийомами і методами, а й усім середовищем, яке її оточує; вільне, активне і невимушене перебування дитини у дошкільному закладі як основа дисципліни у школі. Така система педагогічної роботи із забезпечення наступності між дошкільною та початковою ланкою освіти може бути врахована сучасними педагогами у навчально-виховному процесі освітніх закладів різного типу – загальних і спеціальних.

Отже, початкова школа має повно і точно враховувати досягнення дітей дошкільного віку, а зміст початкової освіти повинен логічно доповнювати, продовжувати і розширювати зміст дошкільної освіти. На думку З. Борисової, О. Киричук, Д. Ніколенка, проблема наступності у роботі дитячого садка і школи є комплексною. У ній можна виокремити анатомо-фізіологічний, психолого-педагогічний та педагогічно-організаційний аспекти. Психолого-педагогічний аспект наступності потребує врахування у початковій школі рівня сформованості розумової, моральної, фізичної, естетичної культури дошкільників, особливостей становлення когнітивної, емоційно-мотиваційної, волевої сфер особистості. Аналізуючи психолого-педагогічний аспект

проблеми наступності у роботі дитячого садка і школи, доцільно виділити такі його напрями: загальна підготовка дитини до школи та спеціальна підготовка до засвоєння тих предметів, що вивчатимуться у школі. Загальна підготовка до школи вимагає сформованості розумових, моральних, фізичних якостей особистості, що є основою для розвитку здібностей, успішного здійснення навчальної діяльності, формування характеру (дисциплінованість, відповідальність, активність, самоконтроль, здатність долати труднощі, позитивне ставлення до навчання, однолітків, сформованість пізнавальних інтересів тощо). Аналіз діяльності педагогів, батьків свідчить, що у дошкільних закладах та в сім'ї активність дошкільників обмежується, що блокує формування у дітей почуття відповідальності, самостійності, здатності переборювати труднощі. З приходом до школи деякі моральні якості дошкільників втрачають свою актуальність (ті, що забезпечують дотримання норм взаємодії: доброта, чесність, щирість, чуйність, товариськість), а цінується сформованість тих якостей, що забезпечують успішність у навчанні. Спеціальна підготовка до навчання у школі передбачає сформованість у дітей відчуттів, сприймання (кольору, звуку, смаку, часу, простору тощо), розвиток мови, мислення (умінь порівнювати, класифікувати, узагальнювати, робити найпростіші висновки), довільної уваги, пам'яті, уяви. Проте у дошкільному закладі зусилля вихователів спрямовуються переважно на формування у дітей системи знань про предмети та явища навколишнього світу, розвиток умінь читати, писати, рахувати. В такому разі розвитку психічних властивостей спеціальна увага не приділяється. Необхідно відзначити, що у першокласників порівняно з дошкільниками обмежуються можливості для спілкування з однолітками. Встановлюються інтенсивні контакти у системі «дорослий – дитина» і значно зменшуються взаємини у системі «дитина – дитина». Через це першокласники не можуть повноцінно обмінюватися інформацією, оцінками судженнями, що послаблює регулюючу функцію спілкування і негативно впливає на морально-соціальний розвиток [2].

Дошкільний навчальний заклад компенсуючого типу забезпечує реалізацію права дітей з порушенням слуху на здобуття дошкільної освіти з урахуванням специфіки стану слуху вихованця. Освітній заклад формує належний рівень дошкільної освіти дітей віком від 3 до 6 (7) років відповідно до вимог Базового компоненту дошкільної освіти. Здійснення переходу з дошкільного закладу до школи спирається на переформування діяльності, вироблення здатності задовольняти складніші вимоги. У школі на відміну від дошкільного закладу центральне місце посідає навчальна діяльність. А вона істотно відрізняється від таких видів діяльності, які звикли виконувати діти дошкільного віку.

Підготувати учнів до її здійснення – важливе і складне завдання дошкільного закладу. У вирішенні його на практиці часто спостерігаються значні помилки. Найпоширеніші з них – неправильне спрямування роботи, а саме: копіювання шкільних уроків. Дітей тренують у виконанні навчальних завдань, не враховуючи їх запитів та можливостей. Така робота мало сприяє підготовці дітей до школи, хоч і дає певні результати – веде до набуття досвіду, слухняного виконання навчальних завдань, оволодіння певним колом знань та умінь. Головною помилкою такої роботи є вироблення у дітей негативного ставлення до навчання. Сформованість у дітей бажання вчитися, оволодівати знаннями та вміннями, прищеплення смаку до навчальної діяльності, готовності до її здійснення є ґрунтовними передумовами успішного навчання у школі [2]. Важливими складовими компонентами підготовки дошкільників із порушенням слуху до здійснення навчальної діяльності, крім вироблення позитивного ставлення до неї, є також формування у дітей здатності брати участь у колективній роботі та виявляти самостійність у виконанні поставлених завдань. Узагальнивши теоретичні положення з питання впливу наступності у роботі освітніх закладів для підготовки дитини до школи, ми розпочали роботу із систематизації даних стосовно існування такої співпраці у закладах компенсуючого і загальноосвітнього типу.

Вивчення питання тривало з 2002 до 2012 рр.

Мережа освітніх закладів м. Львова складалася із таких одиниць:

1. Дошкільний навчальний заклад № 35 для дітей з порушенням слуху (компенсуючого типу).
2. Школа Марії Покрови (для глухих дітей), Жовківська школа для дітей з порушенням слуху і мовлення, Підкамінська школа для слабобачущих дітей у Львівській області (усі заклади компенсуючого типу).
3. Спеціальні класи початкової школи для дітей з порушенням слуху у структурі загальноосвітньої школи № 95 м. Львова, (загальноосвітнього типу, інклюзивна модель).
4. Класи загальноосвітніх середніх шкіл за місцем проживання дітей (загальноосвітнього типу, інтеграційна модель).

В межах роботи 3-річного проекту «Привіт» за сприянням програми «Матра» Міністерства закордонних справ Нідерландів та Інституту Віатаал ми вивчили роботу із питання впливу наступності у роботі освітніх закладів на рівень підготовки дітей до школи у дошкільних закладах та дошкільних групах при школах у Львівській, Чернівецькій, Луганській, Чернігівській (с.м.г. Сосниця), Закарпатській (м. Хуст) та Кіровоградській школах для глухих дітей.

Лише дві області з вищезгаданих (Львівська і Чернівецька) мають тривалий досвід ефективної наступності між школою та дошкіль-

ним закладом, яка полягала у систематичній співпраці педагогічного колективу у формі проведення відкритих занять чи уроків, ранків, педрад, круглих столів, участі в Проєктах з питань організації навчально-виховного процесу. Наприклад, хороші показники сформованості окремих структурних компонентів психологічної готовності до навчання у школі (особистісну і соціальну) демонстрували вихованці педагогічного колективу освітніх закладів компенсуючого типу (для дітей з порушенням слуху) м. Чернівці та м. Львова. Створення Центру Раннього Втручання при школі (м. Львів), дитячому садку(м. Чернівці) започаткування нову модель переддошкільної освіти, ще не сформованої в Україні. Початок навчання (від народження до 2-річного віку) демонстрував важливість раннього початку корекційного навчання дитини з порушенням слуху, коли ще не з'являються вторинні відхилення у розвитку і не втрачається сенситивний період для формування їх мовлення, розвитку слухового сприймання і пізнавального розвитку. Ефективні зв'язки між роботою фахівців ДНЗ та батьків на ранніх етапах розвитку дитини в умовах домашнього навчання забезпечили формування пізнавального розвитку з допомогою ігрової діяльності, провідної на цьому віковому періоді розвитку дитини, що у подальшому сприяло створенню передумов для розвитку як зачатків емоційно-вольової сфери (самостійності, допитливості), так і мисленево-мовленнєвої діяльності. Вищесказане підтверджує тезу про те, що «...це важливо для оцінки потенційних можливостей дитини навчатися за певною програмою, вибору адекватних засобів впливу та оптимальних умов для організації навчальної діяльності дитини [5, с. 70–71]».

Перші кроки з налагодження взаємозв'язку спостерігалися у нещодавно створеному комплексі Школа-садок м. Кіровоград. Для сприяння налагодженню постійної співпраці між початковою і середньою освітньою ланкою в школах (м. Хуст Закарпатської області, с.м.т. Сосниця Чернігівської обл., м. Луганськ) організували дошкільну підготовчу групу при школі.

Щоб запобігти виникненню ускладнень в ефективній підготовці дошкільників із порушенням слуху до навчання в школі розпочато реалізацію такої системної роботи:

– укладено угоди про співпрацю між навчальними закладами компенсуючого типу (ДНЗ – ЗНЗ) своєї області і суміжних областей;

– складено план спільної діяльності педагогічних колективів дитсадка і школи з питань наступності в роботі (орієнтовні розділи плану: організаційна робота, інформаційно-методичне забезпечення, робота з кадрами, батьками та дітьми);

– передбачено запрошення учителя початкової ланки школи компенсуючого і загальноосвітнього типу та загальноосвітніх середніх

закладів, де існують спеціальні класи і є системні випадки інтегрованого навчання дітей з порушенням слуху до ДНЗ для ознайомлення з умовами перебування дітей, аналізу програм розвитку дітей, портрета дошкільника на виході з ДНЗ, методичного забезпечення корекційного процесу, відвідування розвивальної, виховної навчальної діяльності, спілкування з батьками;

- забезпечено взаємовідвідування дітьми, педагогами, батьками дошкільного навчального закладу і школи як компенсуючого типу, так і загальноосвітнього для знайомства з учителем, умовами перебування дітей, аналізу програм початкової ланки освіти і ін;

- залучено дитячі колективи до співпраці, спільних розваг, конкурсів, екскурсій, змагань, присвячених Дню інваліда, Дню захисту дитини, випуску дітей до школи;

- забезпечено участь у взаємовідвідуваннях вчителями перших класів та вихователів старших груп різних форм організації освітньої діяльності, розробках спільних методичних рекомендацій, порад, спільній організації та проведенні роботи з батьками майбутніх першокласників в ході роботи 3-річних проєктів.

Аналіз успішності навчання у початкових класах освітніх закладів різного типу вихованців дошкільного закладу демонстрував постійні високі показники у школярів із тривалою дошкільною корекцією (3–4) роки і значно нижчими і нестабільними показниками успішності тих вихованців, які не мали дошкільної підготовки або мали її в коротші терміни (1–2 роки). Ці системні відмінності у навчанні ровесників із чуючих і нечуючих родин фахівці школи вимушені були компенсувати індивідуальними корекційними заняттями, інтенсифікацією навчального процесу, додатковими заняттями.

Проведене обстеження учнів підготовчого класу спеціальних шкіл Львівської, Луганської і Чернівецької області показало, що лише 50% дошкільників вступили до підготовчого класу з дошкільного закладу, в якому навчалися від 1 до 4 років. Діти, які провчилися в дошкільному навчальному закладі 3–4 роки, – це діти нечуючих батьків. Прийняття діагнозу «глухота» свідчило про раннє звертання батьків нечуючої дитини до фахівців (до 1 року) і ранній початок корекційної роботи. Проте в нечуючих родинах спостерігалась недостатня увага до вирішення питання раннього ефективного протезування і постійного користування слуховим апаратом дитиною, оскільки самі батьки зазвичай не мали такої практики. Частково цю роботу брали на себе інші чуючі представники родини, але вона була несистемною, тому неефективною. Несформованість навичок до слухового сприймання ставало перешкодою до оволодіння самостійним

усним мовленням дошкільника. Випускники дошкільного закладу, які навчалися 3–4 роки, демонстрували сформовані пізнавальні уміння і навички відповідно до програми освітнього закладу, які забезпечували їм готовність до навчання в школі. Під час аналізу успішності вихованців дошкільного закладу, які його відвідували 1–2 роки (діти з чуючих родин або з комбінованим порушенням), простежувалася інша тенденція. Неприйняття батьками невтішних прогнозів фахівців, пошук винних у виникненні глухоти, фрустраційні мотиви, сумніви у компетентності фахівців, упередження і стереотипи стосовно додаткових методів навчання (оволодіння дактилем і мовою жестів) – все це затримувало ранній комплексний початок корекційно-реабілітаційного процесу і втрату дорогоцінного часу. Разом із несформованістю пізнавальної сфери спостерігалась незрілість емоційно-вольова, що спричинювала проблеми з адаптацією і соціалізацією. Проте спостерігалася велика мотивація батьків щодо формування усного мовлення у дитини, яка поєднувалася, з одного боку, із хорошою роботою з дитиною вдома, і гіперопікою – з іншого, яка заважала продуктивно працювати батькам. Можна зробити висновки, що діяльність чуючих батьків стосовно своїх дітей з порушенням слуху в більшості випадків була непродуктивною на дошкільному етапі навчання, що привело до несформованості готовності до навчання у школі, тимчасової затримки пізнавального розвитку і мовленнєвого недорозвитку.

Таблиця

**Вплив батьків на тривалість корекційного навчання дітей
в умовах ДНЗ компенсуючого типу**

Кількість дітей, які завершили 1-й рік навчання в ДНЗ	Кількість дітей, які завершили 2-й рік навчання в ДНЗ	Кількість дітей, які завершили 3-й рік навчання в ДНЗ	Кількість дітей без дошкільної підготовки	школи	Наявність ДНЗ
6 – чуючі батьки 0 – нечуючі батьки	4 – чуючі батьки, 1 – нечуючі	10 – нечуючі батьки	16 – чуючі батьки	Львівська	Так
6 – чуючі батьки 0 – нечуючі батьки	3 – чуючі батьки, 3 – нечуючі	6 – нечуючі батьки	10 – чуючі батьки	Чернівецька	Так
4 – чуючі батьки 2 – нечуючі батьки	3 – чуючі батьки, 2 – нечуючі	4 – нечуючі батьки, 1 – нечуючі	3 – чуючі батьки	Луганська	Ні

З таблиці очевидно, що ранній початок дошкільного навчання своїх дітей у закладах компенсуючого типу демонструють нечуючі родини, що сприяє формуванню підготовки до навчання та успішній адаптації дітей під час навчання в школі. Водночас більшість дітей із чуючих родин отримують корекційну допомогу в інших структурах (центрах сурдології, інклюзивної освіти), саме вони прагнуть інтегрувати дітей в загальноосвітні заклади. Очевидно, що відсутність наступності у роботі садка і школи негативно впливає на якість навчання в школі. Затримка у формуванні пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, незрілість мисленнєво-мовленнєвої діяльності призводить до дезадаптаційних процесів, які унеможливають ефективне засвоєння програми, оволодіння усним мовленням, мотивацію на успішне навчання.

Отже, сумісна цілеспрямована робота фахівців освітніх закладів різного типу (адміністрації закладів, вихователів, учителів, практичного психолога, батьків) дала можливість дітям із різним рівнем розвитку мати доступ до диференційованого підбору можливості здобування подальшого навчання в освітньому закладі того типу, до якого в нього сформований рівень готовності.

Можна сподіватися, що успішний досвід роботи з формування ефективної наступності між освітніми закладами буде поширюватися Україною для сформованості у дітей з порушенням слуху готовності до навчання, на рівень якої впливає налагоджена комплексна, своєчасна робота фахівців освітніх закладів.

Висновки. Ми провели роботу із з'ясування взаємозв'язку між готовністю до навчання дитини з порушенням слуху із наступністю у роботі між дошкільною і шкільною ланкою. Такі дослідження підтвердили факт залежності формування готовності до навчання від ефективного взаємозв'язку у роботі дитячого садка і школи, на який впливають такі фактори: час початку корекційного навчання, його тривалість, ефективність, участь сім'ї в умовах різних моделей освіти освітніх закладів різного типу. Лише за умови врахування усіх компонентів корекційного процесу можливе виховання повноцінної особистості і її інтеграція в суспільство.

Отже, наступність у роботі дитячого садка і школи має важливе значення для дітей з порушенням слуху, оскільки спрямована на формування достатнього рівня готовності до навчання: елементарних прийомів навчальної діяльності, вироблення самостійності у виконанні завдань, підготовка до самостійних висловлювань, що забезпечить диференційований відбір освітнього закладу будь-якого типу.

Перспектива подальших досліджень. Знання психолого-педагогічних особливостей розвитку особистості чуючої і нечуючої дитини

зможе допомогти корекційним педагогам і психологам зрозуміти психофізіологічні механізми порушення мозку під час слухового порушення, своєрідність їх когнітивної, комунікативної та інших сфер діяльності, що необхідно враховувати в корекційно-реабілітаційному процесі, який слід розпочати з перших років життя дитини. Залишається проблемою відсутність розробки оригінальної освітньої моделі дітей перших років життя, яка б об'єднала, а не протиставляла дві навчальні системи – масову і спеціальну.

1. Концепція спеціальної освіти осіб з особливостями психофізичного розвитку в найближчі роки та на перспективу. – К., 2003. – 36 с.

2. Богуш А. Проблема наступності дошкільної і початкової ланок у навчально-виховному комплексі «Надія» / А. Богуш // Зб. наук. праць: спец. випуск / В. Кузь (гол. ред.) – К.: Наук. світ, 2002. – С. 72–75.

3. Дитина зі світу тиші: на допомогу батькам нечуючої дитини: науково-методичний збірник / уклад. Н. А. Зборовська та ін.; за ред. С. В. Кульбиди. – К.: СПКТБ УТОГ, 2011. – С. 70–93.

4. Куліш Т. Проблема наступності у роботі дошкільних закладів та початкової школи (за працями Наталії Лубенець) / Т. Куліш. – К.: Рідна школа. – 2004. – № 4. – С. 54–56.

5. Пантюк Т. Основи корекційної педагогіки: навчальний посібник / Т. Пантюк, О. Невмержицька, М. Пантюк. – 2-ге видання доповнене і перероблене. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ, 2009. – С. 4–52.

6. Підготовка до школи дітей з особливими потребами в умовах сім'ї / В. І. Бондар, В. І. Берзін, Л. С. Вавіна та ін.; за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка. – К.: Наук. світ, 2005. – С. 135–163.

7. Речіцька О. Г. Готовність слабочуючих дошкільників до навчання в школі: навч. посібн. для студ. вищ. навч. закладів / О. Г. Речіцька, О. В. Пархаліна. – М.: Гуманіт. вид. центр ВЛАДОС, 2000. – 192 с.

Малинович Л. М. Умовля забезпечення преемственности в роботі навчального дошкільного закладу та школи

В статті пропонуються результати дослідження, яке направлено на виявлення можливостей підвищення рівня психологічної готовності дітей з порушенням слуху до навчання в навчальних закладах різного типу при умовля забезпечення преемственности в організації навчально-виховної роботи дошкільного закладу та школи. Автор використовує результати власного дослідження, яке проводилось в навчальних закладах компенсуючого та загальнонавчального типу в періоді 2002–2012 рр. в г. Львові та інших областях України.

Ключевые слова: преемственность, интеграция, инклюзия, дактиль, язык жестов, готовность к обучению, образовательные учреждения различного типа (общеобразовательные, специальные (компенсирующего типа)).

Malynovych L. M. Conditions to ensure continuity in the work of educational kindergartens and schools

The article suggests results of the research which aims to identify opportunities for improving psychological readiness of children with hearing impaired to studying in educational institutions of various types while ensuring continuity in the organization of pre-school and school educational work. The author used the results of his own research, which was conducted among institutions of compensatory and educational type over the years 2002-2012 in Lviv and other regions of Ukraine.

Key words: *continuity, integration, inclusion, dactyl, sign language, willingness to learn, educational institutions of various types (educational, special (compensating type)).*

УДК 37.015.3:159.9

Р. І. Сірко

**ЗМІСТОВНО-ОПЕРАЦІЙНІ ЗАСАДИ
ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГІВ У ВИЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ДО ПРАКТИЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ МНС УКРАЇНИ**

У статті досліджуються проблеми професійної підготовки спеціалістів із практичної психології у спеціалізованих навчальних закладах системи МНС. Аналізується зміст базових навчальних програм, у тому числі і авторських, характеризуються методики, прийоми та психотренінгові технології для надання психологічної допомоги населенню.

Ключові слова: *навчальна програма, екстремальна психологія, стресовий стан, деструкти психіки, психокорекція, професійно-екстремальна підготовка.*

Постановка проблеми. Підвищеної уваги сьогодні вимагають екстремальні ситуації в Україні, тому що збільшується їх кількість та рівень складності. Катастрофічні, техногенні та природні явища загрожують нормальному функціонуванню економіки та життєдіяльності людини, призводять до гострих психічних захворювань та розладів нервової системи. Саме тому одним із пріоритетів державної політики у сфері цивільного захисту є вирішення проблеми доступності психологічної допомоги для різних верств населення, які потерпіли від наслідків техногенних аварій та катастроф, а водночас і сама діяль-